

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד ר' **משה שניצר** ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה" ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי" חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 912

מסכת בבא מציעא מ"ח - נ"ד ♦ אהלות י', ו' - י"א, ב'

בס"ד, י"ב חשון תשע"ז

השבוע בגליון

- ♦ בעיית כשרות שהתגלתה במפעל שימורים
- ♦ התקנת מזגן בקיר של דירה שכורה
- ♦ למי שייכות המציאות שנפלו לאחר שכורה?
- ♦ כשקירותיו של בניין ישן בשכונת מאה שערים רעדו
- ♦ אזהרת ה"חפץ חיים" לשוכרי דירות

- ♦ קללת "מי שפרע", מדוע וכיצד
- ♦ בן שביקש לתבוע את אביו לדין תורה
- ♦ יורשים שביקשו לבטל קניין שעשה אביהם
- ♦ אינה דומה הבטחת העשיר להבטחת העני
- ♦ הכרזה בבית הכנסת על מחוסר אמנה

דבר העורך

הדף היומי - כל יום, גם כשהחנות נחרבה!!!

השבוע לפני שתיים עשרה שנה, יום שני י"ז מר חשוון, קרה מה שקרה. פיצוץ אדיר. שוק הכרמל. חנות שרופה. שלושה הרוגים, ה' יקום דמם. עשרות פצועים, ה' ישלח להם רפואה שלמה. הכל מוכר, הכל ידוע, לצערנו הרב.

בשוק הכרמל ממוקמת חנותו של הר"ר משה שמאי הי"ו, חנות גבינות ריחניות, מדיפות ניחוחות שונים למרחקים. בשעה אחת עשרה וחצי רעדה אדמת השוק מהפיצוץ. בשעה שתיים עשרה וחצי רעד העולם מיהודי שקידש את עצמו והתעלה למדרגות גבוהות. יהודי של הדף היומי.

המחבל ימח שמו וזכרו, הפעיל את מטען הנפץ מספר שניות לאחר שר' משה עזב את חנותו, כבכל יום, לבית הכנסת ללמוד קצת חומש, תהילים, ואחר כך לשמוע שיעור הדף היומי. יהודים יקרים. עזבו רגע אחד את הכל, טשו את ההמולה, אטמו

◀

דף מח/א מי שפרע מאנשי דור המבול

קללת "מי שפרע", מדוע וכיצד

אף אדם אינו רוצה לעמוד בפני בית דין שישית עליו קללה בנוסח: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". קללה זו תוקנה על ידי חז"ל ויועדה לאדם שמבטל את מקומו. בשורות הבאות נעמוד בקצרה על מקורה של תקנה זו, ועל מספר שיטות עיקריות בנוגע להחלת הקללה האמורה.

כמבואר לעיל, לדעת רבי יוחנן, מן התורה ניתן לקנות מטלטלין בכסף, אלא שחז"ל ביטלו את קניין המעות במטלטלין, ואדם שנתן מעות תמורת חפץ מסויים, לא קנאו עד שימשכנו או שיגביהנו. לדעת ראשונים רבים (רמב"ם הל' מכירה פ"ז, ועי' רשב"א בסוגיינתו שנסתפק בדבר) חז"ל תקנו את קללת "מי שפרע" בעת ובעונה אחת בה הם ביטלו את "קניין כסף" במטלטלין וקבעו, כי המבטל עסקה שדמיה שולמו, יקולל בקללת "מי שפרע". זאת, כדי למנוע אנדרלמוסיה רבתי בשוקי המסחר.

בן שביקש לתבוע את אביו לדין תורה: קללת "מי שפרע" מוגדרת על ידי הפוסקים לדורותיהם כקללה חמורה ביותר, המהרש"ם (שו"ת ח"א סי' מ') אף פסק לאדם שקנה חפץ מאביו ושילם לו עבורו אך האב ביקש לחזור בו מן המקח, שאסור לו לבן לבקש מבית הדין שיקללו את אביו על כך, שהרי הבן חייב בכבוד אביו. כל שנותר לבן, כתב המהרש"ם, הוא לבקש מבית הדין, **שיודיע** לאביו, כי העושה כן מקללים אותו בקללת "מי שפרע".

אין המקום מאפשר להרחיב כעת בהסברת כל גדרי תקנת "מי שפרע", אך נוכל להעמיק ולהתבונן בתוכנה של תקנה זו על פי דברי הנודע ביהודה (שו"ת מהד"ק יו"ד סי' ס"ט) הכותב שתי אפשרויות לביאור תקנת הקללה [ע"פ דעות המובאות בשר"ע].

א. הקללה משמשת כתחליף לקיום המקח. היינו, קניין המעות שריר וקיים כל עוד מבטל העסקה אינו מקבל על עצמו את הקללה, ואם ברצונו לבטל את הקניין, עליו לקבל על עצמו קללה זו. **ב.** בכל מקרה קניין מעות אינו חל, אך חז"ל תיקנו קללה זו כדי לדרבן את המבקש לבטל את העסקה, להמשיך לבצע את שסוכם בינו לבין חברו.

יורשים שביקשו לבטל קניין שעשה אביהם: ההבדל המעשי בין שתי הסברות, בא לידי ביטוי במעשה הבא שנדון בפני הגאון רבי חיים עוזר גראדז'ינסקי זצ"ל (שו"ת אחיעזר ח"ג סי' מ'). ראובן ביקש לרכוש חפץ משמעון ושילם את תמורתו, אך עדיין לא קנאו בקניין משיכה או בקניין הגבהה. זמן קצר לאחר התשלום נפטר הקונה, ובניו ביקשו לבטל את העסקה שעשה אביהם.

צעילוי נשמת

הר"ר **יצחק אייזיק אורנשטיין** ז"ל ב"ר שכנא דוד ז"ל נלב"ע ט"ו בחשוון תשל"ב **תנצב"ה** הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר **אשר אורנשטיין** ומשפ' שיחיו - חיפה

צעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה יחיאל זעירא** ז"ל ב"ר משה מרדכי ז"ל נלב"ע י"ב בתשרי תשמ"ח וזוגתו מרת **סימה פינקל** ע"ה ב"ר פרץ ז"ל נלב"ע י"ב בחשוון תשנ"ח **תנצב"ה** הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **מרים ג'ונס** ע"ה ב"ר אברהם יצחק ז"ל נלב"ע ט"ז בחשוון תשל"ה **תנצב"ה** הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרב **פנחס רוזנבאום** זצ"ל בן הרה"ג רבי שמעלקא הלוי זצ"ל הי"ד

נלב"ע י"ג מר חשוון תשמ"א **תנצב"ה**

הונצח ע"י בני משפחתו שיחיו

נר ה' נשמת אדם

כאשר נדון האם ניתן לחייב יתומים אלו בקללת "מי שפרע", נמצא, לכאורה, כי שאלה זו תלויה בשתי הסברות האמורות לעיל. שכן, אם תקנת חז"ל היתה שקניין הכסף אינו חל כלל, אלא שאם מי מהצדדים לעסקה אינו מוכן להמשיך ולבצע את המקח, הוא יקולל בקללת מי שפרע, אזי, אין ניתן להשית קללה על היתומים, שהרי הקללה מושתת על ראשו של המתחיל את המקח ולא מסיימו, והם הרי לא התחילו את המקח, כי אם אביהם.

אולם, אם תקנת חז"ל לא ביטלה את חלותו של קניין הכסף, אלא שהם תקנו כי מי שיבטל קניין מסוג זה יקולל, אזי, כל אדם שמבטל קניין כסף חייב במי שפרע, גם אם לא הוא עשה את הקניין, ולפיכך, נתחייבו היורשים בקללה.

ואכן, הגר"ב זולטי זצ"ל (משנת יעבץ חו"מ סי' ל"ג) כתב, כי ספק זה תלוי במחלוקת הפוסקים. ולפיכך, לכתחילה אין היתומים יכולים לחזור בהם מן המקח, אך אם עשו כן, אין לחייבם בקללת "מי שפרע" מספק [אמנם, האחיזה הכריע, שלעולם אין קללת "מי שפרע" ליתומים, ועיי"ש טעמן].

דף מט/א במתנה מועטת

אדם שהבטיח להשתתף באירוע, ואח"כ הוזמן לברית, מה יעשה?

סוגייתנו עוסקת בדבר חובתו של אדם לעמוד בדיבורו, ומבואר בה, כי אדם שאינו עומד בדיבורו, כגון, המבטיח לתת דבר מה במתנה לחבירו ואינו מקיים את דבריו, הרי הוא "מחוסר אמנה", שאין רוח חכמים נוחה הימנו (לעיל מח/א). הרמב"ן (קידושין י"ז/ב) אף מגדיר בחריפות את סלידתם של חז"ל מאדם זה וכותב שחכמים "מחזיקין לו רעה" למחוסר אמנה.

אמנם, אין אדם מכונה כך, אלא אם הוא לא קיים הבטחה שחבירו האמין לה, היינו, רק אם הוא הבטיח לחבירו לתת לו דבר המתקבל על הדעת. אולם, אם הבטיח הרים וגבעות לחבירו, אין הוא חייב לקיים את דבריו, משום שחז"ל אמדו בדעתו של האמור לקבל את המתנה שהוא לא האמין להבטחה המופלגת.

קהילה שביקשה לבטל את התחייבותה: באחת מקהילות ישראל בגולה, התעוררה שאלה שנגעה לדברי סוגייתנו. היה זה כאשר הקהילה ביקשה לחזור בה מהתחייבות מסויימת, תוך שבאי הקהילה טענו כי אין לכנותם "מחוסרי אמנה", שהרי הם מבקשים לחזור בהם ממתנה גדולה, ורק החוזר בו ממתנה קטנה מכונה כן. אולם, על פי דברי המרדכי בסוגייתנו שנפסק להלכה כמותו (שולחן ערוך סי' ר"ד סעי' ט) קבע המהרש"ם (שו"ת ח"ז סי' קצ"א), כי אין דינו של ציבור שהבטיח מתנה גדולה, דומה ליחיד שהבטיח זאת, ושני טעמים כתבו הפוסקים (סמ"ע שם) לחלק בין ציבור שהבטיח הבטחה לבין יחיד שהבטיח הבטחה.

א. אדם סומך על הבטחה שקיבל מן הרבים, ומאמין לה, גם אם מתנה מרובה הובטחה לו על ידם. **ב.** כאשר ציבור אנשים מתחייב ליתן סכום גבוה, מתחלקת התחייבות זו ביניהם, ולפיכך, כל אחד מהם נושא בעול סביר, ולגביו הבטחה זו היא כהבטחת מתנה מועטת, שאסור לחזור ממנה. "מתנה מועטת" היא, איפוא, הגדרה להתחייבות אשר המקבל סומך על דברי הנותן ומאמין להם.

אינה דומה הבטחת העשיר להבטחת העני: לפיכך, גם כתבו הפוסקים (חוות יאיר סי' מ"ה, מהרשד"ם חו"מ סי' קכ"ח ועוד), כי אין דינו של אדם עשיר שהבטיח לתת מתנה מסויימת דומה לדינו של אדם עני שהבטיח לתת מתנה זהה. שכן עבור העשיר זו מתנה מועטת, אך עבור העני הרי היא מתנה גדולה מאד.

עם זאת, בית הדין אינו כופה על אדם לקיים את הבטחתו, מאחר שאין זו חובה הלכתית כי אם קריאת חז"ל לאדם ללכת בדרך הישר (מהרי"ק שורש ק"ח).

הכרזה בבית הכנסת על מחוסר אמנה: מעניין לציין את דברי בעל האגודה (פ"ו דב"מ אות ס"ו ובמהר"ם מינץ שו"ת סי' ל"ט) הכותב, כי ראוי לקבוע בכל קהילות ישראל כי לפני תפילת מוסף של שבת יכריז גבאי בית הכנסת, ש"פלוני מחוסר אמנה על שלא רצה לקיים דיבורו, ואין רוח חכמים נוחה הימנו". כל זאת, כדי לענוש אדם זה ולהרתיע את הציבור מלנהוג כמוהו. אמנם, בספרי הפוסקים אין מוזכרת תקנה מעין זו, כפי שכתב בעל הכנסת הגדולה (סי' ר"ד הג"ה ט' אות י"ז בשם המרדכי בסוגייתנו) כי די בכך שבית הדין יודיעוהו כי הוא "מחוסר אמנה". מדברי בעל האור זרוע (ועוד, הובאו בשו"ת נחפ"ב בכסף ח"ב דף רס"ה) אף עולה, כי גם בהודעה זו אין צורך.

ראוי לאדם לקיים את כל הבטחותיו: למרות שהמבטיח לתת מתנה גדולה אינו חייב לקיים את דבריו, כתב בעל הפרי יצחק (ח"א סי' נ"א), כי ראוי לו לנהוג במידת חסידות ולעמוד בדיבורו. כך גם מסכם את הנושא רבי שניאור זלמן מלאדי זצ"ל (שו"ע הרב מכירה ומתנה ח"א) שכתב, כי ראוי לירא שמים לקיים את כל דבריו.

מן הראוי לציין את דברי המרדכי בסוגייתנו הכותב, כי אמנם החוזר בו מהבטחה ליתן מתנה גדולה אינו "מחוסר אמנה", אך אין אדם רשאי לחזור בו מהבטחה מרובה לעני. שהרי ללא קשר לנושא של "מחוסר אמנה", הבטחתו חשובה כנדר לצדקה, שעליו לקיימו.

ברית מילה, או השתתפות באירוע? שאלה מעניינת התגלגלה אל בעל החלקת יעקב (שו"ת או"ח סי' כ"ד) מאת יהודי נשוא פנים שהבטיח לכבד בנוכחותו אירוע מסויים. אולם, זמן קצר לפני מועד האירוע הוא הוזמן להשתתף בברית מילה, ומידעו נקלע להתלבטות קשה. מצד אחד עליו לקיים

את אונזיכם מרעש המלחמה והטרור, והתמקדו בר' משה שמאי הי"ו, בעל חנות הגבינות שחנותו הושמדה, צידה נהרס ותכולתה מלאה דם.

הפיצוץ אירע בשעה אחת עשרה ושלושים בבוקר. בשעה שתיים עשרה ושלושים, היהודי התייצב בשיעור הדף היומי הקבוע שלו! לא היה אפס, הייתי כותב מאה סימני קריאה. כשחולצתי מוכתמת בדם, חנותו הרוסה, בית העסק שממנו הוא מתפרנס הופצץ בידי מחבל מתאבד, בהגיע שעת השיעור העולם הזה הופך להבל הבלים, כלום, אויר, רוח, מאומה, אפס, רק תורה.

לא קלה היתה הדרך אל בית הכנסת. מיד כאשר אירע האסון, ר' משה נזעק שנית אל מה שנותר מחנותו, כדי לחלץ משם חלק מעובדיו שנפגעו, קונים ועוברי אורח שנזקקו לטיפול רפואי. חולצתו הוכתמה בדם. עיניו בהו במתרחש ולא האמינו. תרחיש בלהות. דם בתוך גבינה. עשן מתאבך מעל קערת חלב זך. גבינה צהובה מרוטשת מרוחה על אחד הקירות, וטביעת יד של יהודי שנמלט מן התופת הרותה על הקיר. המכונות הפוכות, שבורות ומנוטצות. קופת החשבון נסדקה, ומטבעות נשרו ממנה מידי פעם על הריצפה והשמיעו קולות נוגים, שנבלעו בעיסת הגבינות האנשים שנכנסו להלם החלו לבטא אותו בזעקות ובלילות, והוא, ר' משה, בתווך, בתוך החנות היפה שלו, חנות הגבינות הטעימות כל כך, שהפכה בין רגע לחורבת בלהות.

הלם. **יילות** האמבולנסים קרעו את עור התוף, ברדסים צהובים, אדומים, כתומים, ירוקים ולבנים מלאו את המקום בערבוביה, ורמקול משטרת החל מנסר את האוויר, משל היה מנסה לסדר בשורה את הצעקות. אלונקות מלאות באנשים דואבים הורמו מן הקרקע בזה אחר זה, היישר אל האמבולנסים הדרוכים. ר' משה בתווך. הכל השתנה.

ראוי להן לאותיות שירעדו, אף על פי שהן נכתבות במקלדת. ר' משה הציץ בשעונו, הזמן התקדם. צללי המוות אינם עוצרים את הזמן. עוד עשרים דקות השיעור מתחיל. שיעור הדף היומי בבית הכנסת הגדול ברחוב אלנבי, אשר בו הוא משתתף בקביעות מידי יום. כל יום. כל יום. הדף היומי. הולכים לשיעור! רגליו לא נעו, ידיו לא זעו, עיניו קפאו במקומן, שערותיו סמרו מפחד ומהשתוממות על הנס המופלא שאירע לו זה עתה. הולכים לשיעור. אט אט, רגל ימין, רגל שמאל. בברכיים פקות, גרון נשנק, ברעדה ובזעזוע, הוא החל פוסט, יוצא מן השוק אל שיעור הדף היומי.

בשעה שתיים עשרה וחצי נפתחה דלת בית הכנסת. על המפתן עמד ר' משה, חולצתו מוכתמת בדם, פניו חיוורות, גופו רפוי, כמו נתלש מן הקרקע, והוא כאן, בבית הכנסת, בשיעור הדף היומי.

ישב ר' משה, ישב מגיד השיעור הרב ליפא פלמן שליט"א, ישבו שומעי השיעור, ישבו הכל בצוותא, יהודים שחברו יחדיו ללמוד ביחד כל יום את הדף היומי, ישבו הכל סביב השולחן בבית הכנסת, פתחו את הגמרות והתחילו ללמוד. תורת ה' תמימה משיבת נפש.

איזו אומה מסוגלת לייצר אנשים מזן כזה, היכן ניתן למצוא בני אדם עם מחויבות כה עמוקה לדבר מסויים? לפני שר' משה יצא בדרך לבית הכנסת, הוא הותיר את המכשיר הסלולארי שלו בידי אחד מעובדיו, כמנהגו בכל יום. כאשר חרושת השמועות עשתה לה כנפיים, מכשיר הפלאפון שלו החל לרטוט ולצלצל ללא הרף. העובד המסור ענה לטלפון: "משה איננו. לא..."

לא! חלילה! נמצא, בטח! חיי! בדף היומי!!! הוא לא יכול לענות. הדף היומי, כן. שלום."

אפילו העובדים הפנימו, כי בכל עת ובכל שעה, בכל מצב ובכל מקום הדף היומי קודם לכל.

הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, ראש בית המדרש מאורות הדף היומי למגיד שיעור הדף היומי ציין אז בהתרגשות, כי אם לא היתה קמה מחלוקת הקמת שיעורי הדף היומי, רק כדי להקים את השיעור שבו משתתף ר' משה שמאי - דיינו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה, 24 שעות ביממה מתחברים לשיעור המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

לעילוי נשמת

הר"ר אשר יצחק לינדנר ז"ל

ב"ר יוסף יהודה ז"ל נלב"ע י"ב חשוון תשמ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת שרה אנגלרד ע"ה

ב"ר מנחם מנדל כהן ז"ל נלב"ע י"א בחשוון תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בתה גב' ברכה לנגה ומשפחתה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת שרה לנגה ע"ה

ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"א בחשוון תשמ"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י משפחות לנגה ורוטנברג שיחיו

את דבריו ולהשתתף באירוע. מאידך גיסא הרמ"א (שולחן ערוך יו"ד סי' רס"ה סעי' י"ב) כתב, "וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמנודה לשמים".

הגאון רבי מרדכי יעקב ברייש זצ"ל השיבו, כי אדרבה, מהלכות ברית מילה עצמה אנו למדים, כי עליו לקיים את הבטחתו הקודמת ולהשתתף באירוע. שהרי, הרמ"א (שם) הוסיף וכתב, כי אדם שאינו משתתף בסעודת ברית מילה, מפני שאינו רוצה להסב בחברת אנשים שאינם הגונים, אינו חייב לעשות כן. מכאן למדים אנו, כי כאשר יש גנאי בדבר, הנמנע מהשתתפות בסעודה זו אינו מנודה. ומאחר שגם "מחוטר אמנה" הרי הוא מגונה ביותר, מוטלת עליו החובה לקיים את הבטחתו הראשונה.

דף מט/א הין צדק

על איזו מצווה יש לבזבז יותר מחומש?

ידועים דברי הגמרא (כתובות פ"א) ש"פריעת בעל חוב מצוה". כלומר, מצוה על הלווה לפרוע את חובו למלווה. לדעת רש"י והר"ן (כתובות שם) מקורה של מצוה זו הוא דברי חז"ל בסוגייתנו, הדורשים מהפסוק (ויקרא יט/לו) "מאזני צדק, אבני צדק, איתת צדק והין צדק יהיה לכם", שאדם חייב לעמוד בדיבורו, ולפיכך, גם על הלווה מוטלת חובה לעמוד בדיבורו ולפרוע את חובו למלווה (מקורות נוספים למצווה זו מובאים בשיטה מקובצת כתובות שם בשם הריטב"א והרא"ה, ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תר"י, וע"ע שו"ת תשב"ץ ח"א סי' צ"ד).

לכאורה, מאחר שהלווה משעבד את עצמו להחזרת החוב, אין דרושה מצווה מיוחדת לשם כך. ואמנם, הסברים רבים נכתבו (עיין שו"ת המב"ט ח"א סי' נ"א, בית יוסף חו"מ סי' ק"ז, ש"ך חו"מ סי' ל"ט ס"ק ב, קצה"ח שם ס"ק א') במטרה לבאר באיזה אופן פריעת בעל חוב היא מצווה ותו לא. אין כאן המקום להאריך בנושא זה, אך נציין קושיה מעניינת, שתלמיד חכם גדול הקשה להגאון רבי חיים סולוביצ'יק זצ"ל (חיזושי הגר"ח סטנסיל כתובות פ"א סי' קכ"ט).

ידועה תקנת חז"ל (כתובות נ"א) שאין לו לאדם לבזבז סכום העולה על חמישית מנכסיו עבור קיום מצוות. יוצא, איפוא, כי גם לוה לא יהיה חייב להחזיר למלווה סכום כסף העולה על חמישית מערך נכסיו. היתכן הדבר? כמובן שלא. תירוצים מעניינים ומרתקים הובאו באחרונים על קושיה זו. הגר"ח עצמו ענה לאותו תלמיד חכם, כי אל לו לאדם לבזבז מנכסיו יותר מחומש עבור מצווה, כאשר הוא מוציא את ממונו לקיום המצווה. אולם, הלווה הרי מחזיר את ממון המלווה, ולא את ממונו האישי, ולפיכך חייב הוא להשיב את מלא סכום ההלוואה!

דף נו"א ומן הפטור על החיוב

בעיית כשרות שהתגלתה במפעל שימורים

בסוגייתנו מבואר שאין מעשרין "מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב". כלומר, אין ליטול פרי מעושר, ה"פטור" מהפרשת מעשרות ולהפרישו כמעשר עבור פרי "חיוב", היינו: פרי שלא עשרוהו עדיין. כך גם נפסק להלכה (עי' רמב"ם הל' מעשר פ' י"ד, שולחן ערוך יו"ד סי' של"א סעי' ע"א).

הלכה זו נוגעת גם למשגיחי הכשרות, המועסקים בבתי חרושת, המקבלים משלוחים של פירות וירקות ממקורות רבים. הרב מרדכי עמנואל שליט"א מתאר בספרו בישורן (עמ' 41) בעיה אופיינית למפעלים אלו, שהתגלתה במפעל לייצור שימורים. משגיחי הכשרות של המפעל הבחין, כי חלק מן הפירות מקורו ממגדלים נכרים, שסחורתם פטורה לחלוטין מתרומות וממעשרות, בעוד שחלק אחר של הסחורה מקורו מחקלאים יהודים, שסחורתם חייבת בהפרשת תרומות ומעשרות. זהו, איפוא, מקרה קלאסי של סחורה "פטורה" וסחורה "חייבת".

הלכה זו, גם עוררה שאלה מעשית בקרב משגיחי הכשרות, המופקדים על הפרשת התרומות והמעשרות **בחנויות לממכר ירקות**. לעיתים קורה, אמרו המשגיחים, שאין ידוע מקורה המדויק של הסחורה, ויתכן, שסוג ירק מסויים מגיע לחנות משני חקלאים, אשר אחד מהם עישר את סחורתו טרם מסירתה לחנות הירקות, ואילו השני לא עשה כן. גם כאן, אסור להפריש ירק מארגז אחד כמעשר עבור כל הירקות האחרים מאותו סוג, שהרי אין להפריש מן ה"פטור" על ה"חיוב", ואילו הפרשת מעשרות מכל ארגז בנפרד תארך זמן רב מאד.

אולם, כותב בעל מנחת יצחק (שו"ת ח"ט סי' קי"ט), בדרך כלל הירקן אינו מקבל את אותו סוג של ירק משני מקורות שונים, ולפיכך, ניתן להסתמך על הרוב, כמבואר בסוגייתנו, ולהתייחס לכל הסחורה שהגיעה באותו מועד לחנותו כאל סחורה שהגיעה אליו ממקור אחד בלבד. [עי' חזון איש דמאי סי' י"ב אות ט"ו, שכלל זה תקף גם לגבי טבל וודאי]. הגר"י ווייס זצ"ל מוסיף וכותב, כי אמנם לעיתים רחוקות מגיע ירק מסויים לאותה חנות ממקורות שונים, ויש לחשוש שהמשגיח הפריש מעשרות מן ה"פטור" על ה"חיוב". על כן, תבוא ברכה על המחמיר לעשר בביתו כדי לצאת מן הספק.

עד כמה יש לפקוח עיניים בנושא מסובך זה, ניתן ללמוד מן המקרה הבא, שהתרחש באחד מבתי החרושת הגדולים לייצור שימורי פירות. בעל המפעל ביקש ממשגיחי הכשרות להשתמש בשיירי הפרי, שנותר בסוף תהליך המיצוי, להפרשת התרומות והמעשרות, במקום להשתמש בפירות טריים וכך לחסוך כסף, והמשגיח נענה לבקשתו. לאחר זמן מה סייר במפעל מומחה לכשרות שגילה עובדה מדהימה.

התברר לו, שהמשגיח החרוץ הקפיד לעשר את הפירות **מיד עם כניסתם למפעל**, ומאחר שבתחילת יום העבודה עדיין אין שיירי פירות, היה המשגיח מפריש פירות טריים כמעשר עבור המשלוח הראשון שהגיע למפעל.

מבארים, כי הבסיס לדעה זו אינו משום שהשוכר נחשב כבעל הנכס, אלא משום שלדעת ראשונים אלו, הזכיה בקניין חצר מוקנית לאדם **שזכויות השימוש בחצר שלו הן, ולפיכך, השוכר את זכויות השימוש בחצר, גם זכאי במציאות שנפלו לחצר זו** (עי' שו"ע סי' ש"ג סעי' ג' ובסמ"ע שם ס"ק ה', ובש"ך שם, ובקצוה"ח שם ס"ק א').

כשקירותיו של בניין ישן בשכונת מאה שערים רעזו: יהודי תושב שכונת מאה שערים בירושלים הרחיק לכת בהבנה של הגדרת אי בעלותו של השוכר על הנכס השכור, ובהתאם לכך הוא ביקש להתייחס אל אחד השכנים שדר בשכירות, כאל אורח בלבד. אותו יהודי התקין מזגן רועש בקיר הבניין, ושכן שדר בשכירות בדירה בבניין זה תבע ממנו להסירו ממקומו, **מאחר שכל אימת שהופעל המזגן העוצמתי, היו קירותיו הישנים של הבית רועדים, והרעש העצום שעלה מן המזגן, היה גם הוא בלתי נסבל.** בתוך טענותיו הוסיף השוכר ואמר, כי המזגן הותקן בקיר משותף לכל דרי הבית, וממילא אין זכותו של בעל המזגן להתקינו בקיר זה ללא נטילת רשות מדיירי הבניין. לעומתו, טען מתקין המזגן, כי אין הוא צריך להשיב לטענות התובע, שהרי הוא שוכר בלבד, וממילא אין לו בעלות בנכס המקנה לו זכות לטעון כנגד בעלי הדירות בבניין זה. **אולם, בית הדין הבהיר נחרצות, כי למרות שהשכרה אינה מוגדרת כמכירה, אין לשלול מן השוכר את הזכות המוקנה לבעל הבית לטעון כל טענה, כאשר זכויות המגורים שלו נפגעות** (פס"ד י-ם דיני ממונות ב' פס"ד בעמ' קע"ז).

אזהרת ה"חפץ חיים" לשוכרי דירות: יש להדגיש כי בכל מקרה של שכירות, אשר לא נקבעו לגביה דברים ברורים, הולכים אחר מנהג המקום (שו"ע חו"מ סי' ש"ג סעי' א'). בקשר לכך, מן הראוי לציין את אזהרתו של החפץ חיים (אהבת חסד סוף ח"א) כי בכל עניני ממון יש לקצוב ולברר מראש את כל הפרטים, כדי שלא להכשל באיסור עושק וגזל, מאחר שפעמים רבות קשה לברר מה הוא מנהג המקום, ויתכן שאחד מהצדדים עלול לחשוב שחבירו לעסקה גזל או עשק אותו.

לעומת זאת, כאשר הגיע המשלוח השני, כבר השתמש המשגיח בשיירי הפירות שנתרו מן המשלוח הראשון, והפרישם כמעשר עבור המשלוח השני למרות ששיירי פירות אלו הם פטורים ממעשרות ואין אפשרות להשתמש בהם כדי לעשר פירות אחרים שלא עושרו. לפנינו, איפוא, הפרשת תרומות ומעשרות מן ה"פטור" על ה"חיוב" [סיפור זה והשלכותיו מובא בספר ביטורין הנ"ל בעמוד 26].

דף נו/ב והאי נמי ביומיה מכירה היא

התקנת מזגן בקיר של דירה שכורה

הגמרא בסוגייתנו דנה אם התורה החילה את דיני אונאה [מקח טעות וכדו'] גם לגבי עסקאות של **השכרת חפצים** ובתים. שורש הספק נובע מלשון הפסוק העוסק באונאה (ויקרא כה/ז): **"וכי תמכרו ממכר לעמיתך...** אל תונו איש את אחיו". לכאורה, מפסוק זה משמע, כי דיני אונאה תקפים בעסקאות של קניה ומכירה בלבד. אולם, למסקנת הגמרא, דיני אונאה נאמרו גם לגבי עסקאות של שכירות, משום שגם עסקאות השכירות נחשבות כמכירה של נכס, אם כי לתקופה מוגבלת.

שוכר אינו בעל הדירה: מדברי הראשונים והפוסקים עולה, כי אין כוונת הגמרא לייחס לשוכר בעלות מוחלטת על הנכס בזמן שכירותו. שהרי הגמרא (עבודה זרה טו/א) אוסרת על אדם להשכיר את ביתו לצורכי עבודה זרה, על פי הפסוק (דברים ז/כז) **"ולא תביא תועבה אל ביתך"**. ואם נכס מושכר נחשב בתקופת השכירות כמי שאינו בבעלות המשכיר אלא בבעלות השוכר, לא היה תוקף לאיסור זה, שהרי בתקופת השכירות אין המשכיר מביא תועבה אל ביתו, כי אם השוכר שהנכס נחשב בבעלותו.

למי שייכות המציאות שנפלו לחצר שכורה? למרות זאת, נחלקו הראשונים (רש"י ב"מ קב/א ד"ה בחצר דמשכיר והרמב"ם הל' שכירות פ"ו הל' ה' והראב"ד, שם) מי הוא הזוכה במציאות שנפלו בחצר מושכרת, ויש הסוברים, כי השוכר זוכה בהם, אף על פי שאין הוא בעל החצר. הפוסקים

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

